

8 Дәріс. МҮГЕДЕКТЕРДІҢ ҚҰҚЫҚТАРЫ ТУРАЛЫ КОНВЕНЦИЯ

теңтүпнұсқалы мәтін

Мүгедектердің құқықтары туралы конвенция (Нью-Йорк, 2006

ЖЫЛҒЫ

13 желтоқсан)

Бас Ассамблея,
Біріккен Ұлттар Ұйымы жанындағы барлық мүше мемлекеттер мен бақылаушылардың қатысуы үшін ашық, мүгедектердің құқықтары мен қадір-қасиеттерін көтермелеу және қорғау туралы жан-жақты және бірыңғай халықаралық конвенцияға қатысты ұсыныстарды әлеуметтік даму, адам құқықтары және кемсітпеу саласындағы жұмысқа кешенді көзқарас негізінде және Адам құқықтары жөніндегі комиссия мен Әлеуметтік даму комиссиясының ұсынымдарын ескере отырып қарау үшін Арнайы комитет құруға қаулы еткен өзінің 2001 жылғы 19 желтоқсандағы 56/168 қарарына сілтеме жасай отырып, сондай-ақ өзінің бұрынғы тиісті қарарларына, оның соңғысы 2005 жылғы 23 желтоқсандағы 60/232 қарарына, сондай-ақ Әлеуметтік даму комиссиясы мен Адам құқықтары жөніндегі комиссияның тиісті қарарларына сілтеме жасай отырып,

Арнайы комитеттің жұмысына үкіметаралық және үкіметтік емес ұйымдардың және ұлттық құқық қорғау мекемелерінің қосқан құнды үлесін құптай отырып,

1. Арнайы комитетке Мүгедектердің құқықтары туралы конвенцияның жобасын және оған факультативтік хаттаманың жобасын әзірлеуді аяқтағаны үшін ризашылығын білдіреді;

2. осы қарарға қоса берілген Мүгедектердің құқықтары туралы конвенцияны және Конвенцияға Факультативтік хаттаманы қабылдайды, олар 2007 жылғы 30 наурыздан бастап Нью-Йоркте Біріккен Ұлттар Ұйымының Орталық мекемелерінде қол қою үшін ашық болады;

3. мемлекеттерді Конвенция мен Факультативтік хаттамаға қол қою және оларды ратификациялау туралы мәселені бірінші кезекті тәртіппен қарауға үндейді және олар жақын арада күшіне енеді деп үміттенеді;

4. Бас хатшыдан Конвенция күшіне енгеннен кейін Конвенцияға және Факультативтік хаттамаға сәйкес қатысушы мемлекеттер Конференциясы мен Комитеттің функцияларын тиімді орындау үшін, сондай-ақ Конвенция және Факультативтік хаттама туралы ақпаратты тарату үшін қажетті персонал мен үй-жай беруін сұрайды;

5. сондай-ақ, Бас хатшыдан Конвенцияның тиісті ережелерін, атап айтқанда жөндеу жұмыстарын жүргізу кезіндегілерін ескере отырып, Біріккен Ұлттар Ұйымы жүйесінің объектілері мен көрсетілетін қызметтерінің қолжетімділігін көздейтін стандарттар мен басқару бағдарларын біртіндеп енгізуді де сұрайды;

6. Конвенция және Факультативтік хаттама туралы ақпаратты таратуға күш салуға және оларды түсіндіруге жәрдемдесуге Біріккен Ұлттар Ұйымы жүйесі мекемелері мен ұйымдарынан сұрайды және үкіметаралық және үкіметтік емес ұйымдарға ұсынады;

7. Бас хатшыдан Бас Ассамблеяға оның алпыс екінші сессиясында Конвенцияның және Факультативтік хаттаманың жай-күйі және осы қарардың «Мүгедектердің құқықтары туралы конвенция» деп аталған тармақшасы бойынша жүзеге асырылуы туралы баяндама ұсынуды сұрайды.

76-шы жалпы отырыс,
2006 жылғы 13 желтоқсан
I қосымша

Мүгедектердің құқықтары туралы конвенция Кіріспе

Осы Конвенцияға қатысушы мемлекеттер,

а) Біріккен Ұлттар Ұйымының Жарғысында жарияланған адам отбасының барлық мүшелеріне тән қадір-қасиеті мен құндылығы және олардың тең әрі ажырамас құқықтары бостандықтың, әділдіктің және жалпыға бірдей татулықтың негізі ретінде танылатын қағидаттарды еске сала отырып,

б) Біріккен Ұлттар Ұйымы Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясында және Адам құқықтары жөніндегі халықаралық пактілерде әрбір адам қандай да болмасын айырмашылықсыз оларда көзделген құқықтар мен бостандықтарға ие деп жариялағанын және бекіткенін мойындай отырып,

с) адамның барлық құқықтары мен негізгі бостандықтарының жалпыға бірдейлігін, бөлінбестігін, өзара тәуелділігі мен өзара байланыстылығын, сондай-ақ мүгедектерді кемсітпей олардың толық пайдалануына кепілдік беру қажеттігін растай отырып,

д) Экономикалық, әлеуметтік және мәдени құқықтар туралы [халықаралық пактіге](#), Азаматтық және саяси құқықтар туралы [халықаралық пактіге](#), Нәсілдік кемсітудің барлық нысандарын жою туралы [халықаралық конвенцияға](#), Әйелдерге қатысты кемсітушіліктің барлық нысандарын жою туралы [конвенцияға](#), Азаптауларға және басқа да қатыгез, адамгершілікке жатпайтын немесе ар-намысты қорлайтын іс-әрекеттер мен жазалау түрлеріне қарсы [конвенцияға](#), Бала құқықтары туралы [конвенцияға](#) және Барлық еңбекші-мигранттар мен олардың отбасы мүшелерінің құқықтарын қорғау туралы халықаралық конвенцияға сілтеме жасай отырып,

е) мүгедектік - бұл эволюцияланатын ұғым екенін және мүгедектік денсаулығы бұзылған адамдар мен қоғам өміріне басқалармен бірдей толық әрі тиімді қатысуына кедергі келтіретін қарым-қатынастық және орта тосқауылдары арасындағы өзара іс-қимылдың нәтижесі болып табылатынын мойындай отырып,

ф) Мүгедектерге қатысты дүниежүзілік іс-қимыл бағдарламасы мен Мүгедектер үшін тең мүмкіндіктерді қамтамасыз етудің стандартты қағидаларындағы қағидаттар мен басқару бағдарларының мүгедектерге тең мүмкіндіктерді одан әрі қамтамасыз етуге арналған ұлттық, өңірлік және халықаралық деңгейлердегі стратегияларды, жоспарларды, бағдарламаларды және іс-шараларды көтермелеуге, тұжырымдауға және бағалауға ықпал ету көзқарасы тұрғысынан маңыздылығын мойындай отырып,

г) мүгедектік проблемаларын өзекті етудің тұрақты дамудың тиісті стратегияларының құрамдас бөлігі ретіндегі маңыздылығын атап көрсете отырып,

h) сондай-ақ, кез келген адамға қатысты мүгедектік белгісі бойынша кемсітушілік адамның жеке басына тән қадір-қасиеті мен құндылықтарына қысым келтіруді білдіретінін де мойындай отырып,

і) бұдан әрі мүгедектердің алуан түрлілігін мойындай отырып,

j) барлық мүгедектердің, оның ішінде неғұрлым белсенді қолдауға мұқтаж мүгедектердің адам құқықтарын көтермелеу мен қорғаудың қажеттігін мойындай отырып,

к) осы әртүрлі құжаттар мен бастамаларға қарамастан, мүгедектердің қоғам өміріне тең құқылы мүшелер ретінде қатысу жолында тосқауылдарға және әлемнің барлық бөліктерінде адам құқықтарының бұзылуына душар болып жататынына алаңдай отырып,

l) әрбір елде, әсіресе дамушы елдерде мүгедектердің өмір сүру жағдайын жақсарту үшін халықаралық ынтымақтастықтың маңыздылығын мойындай отырып,

m) мүгедектердің өздерінің жалпы әл-ауқатына және жергілікті қауымдастықтардың әр алуандығына қосып отырған қазіргі құнды және әлеуетті үлесін және мүгедектердің өздерінің адам құқықтары мен негізгі бостандықтарын толық іске асыруға, сондай-ақ мүгедектердің толыққанды қатысуына жәрдемдесу олардың өздерінің қатысы бар екенін сезінуін нығайтуға және қоғамның адами, әлеуметтік және экономикалық дамуы мен кедейлікті жоюда айтарлықтай жетістікке жетуіне мүмкіндік беретінін мойындай отырып,

n) мүгедектер үшін жеке дербестігі мен өз таңдауын өзі жасау еркіндігін қоса алғанда, олардың тәуелсіздігінің маңызды екенін мойындай отырып,

o) мүгедектердің стратегиялар мен бағдарламаларға қатысты, оның ішінде өздеріне тікелей қатысы бар шешімдер қабылдау процестеріне белсенді тартылу мүмкіндіктері болуға тиіс деп есептей отырып,

p) мүгедектердің тап болып жататын, нәсілдік белгісі, терісінің түсі, жынысы, тілі, діні, саяси және өзге де нанымы, ұлттық, этностық, аборигендік немесе әлеуметтік шығу тегі, мүлктік жағдайы, тууы, жасы немесе өзге де мән-жайлар бойынша кемсітудің көптеген немесе шиеленіскен нысандарына ұшырайтын қиын жағдайларға алаңдай отырып,

q) мүгедек әйелдер мен мүгедек қыздар үйде де, үйден тыс жерде де зорлықтың, жарақаттанудың немесе қорлаудың, немқұрайлы немесе басына қараудың, жаман қараудың немесе қанаудың үлкен қатеріне көп ұшырайтындарын мойындай отырып,

r) мүгедек балалар басқа балалармен тең дәрежеде барлық адам құқықтары мен негізгі бостандықтарын толық көлемде пайдалануға тиіс екенін мойындай отырып және осыған байланысты Бала құқықтары туралы конвенцияға қатысушы мемлекеттердің өздеріне алған міндеттемелерін естеріне сала отырып,

s) мүгедектердің адам құқықтары мен негізгі бостандықтарын толық іске асыруына жәрдемдесу жөніндегі барлық күш-жігерде гендерлік аспектіні ескеру қажеттігін атап көрсете отырып,

t) мүгедектердің көпшілігінің жоқшылық жағдайда өмір сүріп жатқан фактісін атап көрсете отырып және осыған байланысты жоқшылықтың мүгедектерге теріс ықпал ету проблемасымен айналысудың аса қажеттілігін мойындай отырып,

u) Біріккен Ұлттар Ұйымының Жарғысында жазылған мақсаттар мен қағидаттарды толық құрметтеуге және адам құқықтары саласында қолданылатын шарттарды сақтауға негізделген бейбітшілік пен қауіпсіздік

жағдайы мүгедектерді толық қорғауға, атап айтқанда қарулы қақтығыстар мен шетел басқыншылығы кезінде қорғауға арналған қажетті шарт болып табылатынын назарға ала отырып,

v) табиғи, әлеуметтік, экономикалық және мәдени ортаның, денсаулық сақтау мен білім берудің, сондай-ақ ақпарат пен байланыстың қолжетімділігінің маңыздылығын мойындай отырып, өйткені ол мүгедектерге барлық адам құқықтары мен негізгі бостандықтарын толыққанды пайдалануға мүмкіндік береді,

w) әрбір жеке адам басқа адамдарға және өзі кіретін ұжымға қатысты міндеттер ала отырып, Адам құқықтары жөніндегі халықаралық билде танылатын құқықтарды көтермелеу мен сақтауға қол жеткізуге тиіс екенін назарға ала отырып,

x) отбасы қоғамның табиғи және негізгі ұясы болып табылатынына және қоғам мен мемлекет тарапынан қорғалуға құқылы екеніне және мүгедектер мен олардың отбасы мүшелері қажетті қорғау мен отбасыларға мүгедектер құқықтарын толық және тең пайдалану ісіне үлес қосуға мүмкіндік беретін көмекті алуға тиіс екеніне сенімді бола отырып,

y) мүгедектердің құқықтары мен қадір-қасиетін көтермелеу және қорғау туралы жан-жақты және бірыңғай халықаралық конвенция мүгедектердің аса қолайсыз әлеуметтік жағдайын еңсерудегі және олардың азаматтық, саяси, экономикалық, әлеуметтік және мәдени өмірге дамыған елдерде де, дамушы елдерде де тең мүмкіндіктермен қатысуын кеңейтудегі маңызды үлесі болып табылатынына сенімді бола отырып,

төмендегілер туралы келісті:

1-бап. Мақсат

Осы Конвенцияның мақсаты барша мүгедектердің барлық адам құқықтары мен негізгі бостандықтарын толық және тең дәрежеде іске асыруын көтермелеу, қорғауда және қамтамасыз етуде, сондай-ақ оларға тән қадір-қасиетті құрметтеуді көтермелеу болып табылады.

Мүгедектерге әртүрлі тосқауылдармен өзара іс-қимыл кезінде олардың қоғам өміріне басқалармен тең дәрежеде толық және тиімді қатысуына кедергі келтіруі мүмкін тұрақты дене, психикалық, интеллектуалдық немесе сенсорлық кемістігі бар адамдар жатады.

2-бап. Анықтамалар

Осы Конвенцияның мақсаттары үшін: «қарым-қатынас» баспа материалдары, аудиоқұралдар, қарапайым тіл, оқып берушілер сияқты тілдерді, мәтіндерді, Брайль әліпбиін, тактильді қарым-қатынасты, ірі қаріпті, қолжетімді мультимедиялық құралдарды, сондай-ақ қолжетімді ақпараттық-коммуникациялық технологияны қоса алғанда, қарым-қатынастың күшейтуші және балама әдістерін, тәсілдерін және форматтарын пайдалануды қамтиды;

«тіл» сөйлесу және ымдау тілдерін және сөйлемейтін тілдердің басқа да нысандарын қамтиды;

«мүгедектік белгісі бойынша кемсіту» - мақсаты немесе нәтижесі саяси, экономикалық, әлеуметтік, мәдени, азаматтық немесе кез келген өзге саладағы адамның барлық құқықтары мен негізгі бостандықтарын басқалармен тең дәрежеде тануды, іске асыруды немесе жүзеге асыруды төмендету немесе теріске шығару болып табылатын мүгедектігі салдарынан кез келген бөлектеуді, есепке алмауды немесе шектеуді білдіреді. Ол кемсітудің барлық нысандарын, оның ішінде жүйелі бейімдеуден бас тартуды қамтиды;

«жүйелі бейімдеу» нақты жағдайда қажет болғанда мүгедектердің адамның барлық құқықтары мен негізгі бостандықтарын басқалармен тең дәрежеде іске асыруын қамтамасыз етуі немесе жүзеге асыруы мақсатында мөлшерлес емес немесе ақталмаған ауыртпалық болмайтындай қажетті және сәйкес келетін модификациялар мен түзетулерді енгізуді білдіреді;

«әмбебап дизайн» барлық адамдар үшін бейімделудің немесе арнайы дизайнның қажеттілігінсіз пайдалануға барынша мүмкін дәрежеде жарамды етуге арналған заттардың, жағдайлардың, бағдарламалардың және көрсетілетін қызметтердің дизайнын білдіреді. «Әмбебап дизайн» қажет болған жерде мүгедектердің нақты топтарына арналған ассистивті құрылғыны жоққа шығармайды.

3-бап. Жалпы қағидаттар

Мыналар:

- a) адамға тән қадір-қасиетті, оның өз таңдауын жасау еркіндігін қоса алғандағы жеке дербестігін және тәуелсіздігін құрметтеу;
- b) кемсітпеушілік;
- c) қоғамға толық және тиімді тарту және қосу;
- d) мүгедектердің ерекшеліктерін құрметтеу және оларды адами алуан түрліліктің компоненті және адамзаттың бір бөлшегі ретінде қабылдау;
- e) мүмкіндіктер теңдігі;
- f) қолжетімділік;
- j) ерлер мен әйелдердің теңдігі;
- h) мүгедек балалардың даму қабілеттерін құрметтеу және мүгедек балалардың өз жеке қасиетін сақтау құқықтарын құрметтеу осы Конвенцияның қағидаттары болып табылады.

4-бап. Жалпы міндеттемелер

1. Қатысушы мемлекеттер барша мүгедектердің адамның барлық құқықтары мен негізгі бостандықтарын мүгедектік белгісі бойынша ешқандай да кемсітушіліксіз толық іске асыруын қамтамасыз етуге және көтермелеуге міндеттенеді. Осы мақсатта қатысушы мемлекеттер:

a) осы Конвенцияда танылатын құқықтарды жүзеге асыру үшін барлық тиісті заңнамалық, әкімшілік және өзге де шараларды қабылдауға;

b) мүгедектерге қатысты кемсітуші болып табылатын қолданыстағы заңдарды, қаулыларды, дәстүрлер мен ұстанымдарды өзгерту немесе олардың күшін жою үшін барлық тиісті, оның ішінде заңнамалық шараларды қабылдауға;

c) барлық стратегиялар мен бағдарламаларда мүгедектердің адам құқықтарының қорғалуы мен көтермеленуін ескеруге;

d) осы Конвенцияға сәйкес келмейтін кез келген іс-қимылдан немесе әдістерден қалыс қалуға және мемлекеттік органдар мен мекемелердің осы Конвенцияға сәйкес іс-қимыл жасауын қамтамасыз етуге;

e) кез келген адам, ұйым немесе жеке кәсіпорын тарапынан болатын мүгедектік белгісі бойынша кемсітушілікті жою үшін барлық тиісті шараларды қабылдауға;

f) мүгедектің нақты қажеттіліктеріне ыңғайластыру барынша аз бейімделу мен мейілінше аз шығынды талап ететіндей тауарлардың, көрсетілетін қызметтердің, жабдықтар мен әмбебап дизайн объектілерінің (осы Конвенцияның 2-бабында айқындалатын) зерттеу және конструкторлық әзірлемелерін жүргізуге немесе көтермелеуге, олардың қолда болуына және пайдаланылуына жағдай жасауға, сондай-ақ стандарттар мен басқару бағдарларын жасау кезінде әмбебап дизайн идеясын ілгерілетуге;

j) зерттеу және конструкторлық әзірлемелер жүргізуге немесе көтермелеуге, сондай-ақ қымбат емес технологияларға бірінші кезекте көңіл бөле отырып, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды, ұтқырлықты жеңілдететін құралдарды, мүгедектерге лайықты құрылғылар мен ассистивті технологияларды қоса алғанда, жаңа технологиялардың болуына және пайдаланылуына жағдай жасауға;

h) мүгедектерге ұтқырлықты жеңілдететін құралдар, құрылғылар және ассистивті технологиялар, оның ішінде жаңа технологиялар, сондай-ақ көмектің басқа да нысандары, қосалқы көрсетілетін қызметтер және объектілер туралы қолжетімді ақпарат беруге;

i) мүгедектермен жұмыс істейтін мамандарға және адамдарға осы Конвенцияда танылған құқықтарды оқытуды, осы құқықтар кепілдік берген көмек пен көрсетілетін қызметтерді ұсынууды жетілдіру үшін міндеттенеді.

2. Экономикалық, әлеуметтік және мәдени құқықтарға қатысты әрбір қатысушы мемлекет өзінде бар ресурстарды барынша іске қоса отырып, ал қажет болған жағдайда - халықаралық ынтымақтастықты пайдалана отырып, осы Конвенцияда тұжырымдалған, халықаралық құқықтарға сәйкес тікелей қолданылатын болып табылатын міндеттемелерге нұқсан келтірмей, осы құқықтарды толық іске асыруға біртіндеп қол жеткізуге арналған шараларды қабылдауға міндеттенеді.

3. Осы Конвенцияны жүзеге асыруға бағытталған заңнаманы және стратегияны әзірлеу және қолдану кезінде және мүгедектерге қатысты мәселелер бойынша шешімдер қабылдаудың басқа да процестері шеңберінде қатысушы мемлекеттер мүгедек балаларды қоса алғанда мүгедектермен тығыз консультация жасайды және олардың өкілді ұйымдары арқылы оларды белсенді түрде тартады.

4. Осы Конвенциядағы ешнәрсе де мүгедектердің құқықтарын іске асыруға көп дәрежеде ықпал жасайтын және қатысушы мемлекеттің заңдарындағы немесе осы мемлекетте қолданылатын халықаралық құқық нормаларындағы қандай да бір ережелерді қозғамайды. Осы Конвенцияға қандай да бір қатысушы мемлекетте танылатын немесе қолданылатын қандай да бір адам құқықтары мен негізгі бостандықтарын заңның, конвенциялардың, қағидалардың немесе әдет-ғұрыптардың күшімен, осы Конвенцияда мұндай құқықтар немесе бостандықтар танылмайды немесе мұнда олар аз дәрежеде танылады деген сылтаумен ешқандай шектеуге немесе төмендетуге жол берілмейді.

5. Осы Конвенцияның ережелері федеративтік мемлекеттердің барлық бөліктерінде қандай да бір шектеусіз немесе алып тастауларсыз қолданылады.

5-бап. Теңдік және кемсітпеушілік

1. Қатысушы мемлекеттер барлық адамдар заң алдында және ол бойынша тең және заңның тең қорғауына және оны ешбір кемсітусіз тең қолдануға құқылы екенін мойындайды.
2. Қатысушы мемлекеттер мүгедектік белгісі бойынша кез келген кемсітушілікке тыйым салады және мүгедектерді кез келген негіздегі кемсітушіліктен тең және тиімді құқықтық қорғауға кепілдік береді.
3. Қатысушы мемлекеттер теңдікті көтермелеу және кемсітушілікті жою үшін орынды бейімдеуді қамтамасыз етуге арналған барлық тиісті қадамдарды жасайды.
4. Мүгедектердің іс жүзіндегі теңдігін жеделдету немесе оған қол жеткізу үшін қажет нақты шаралар осы Конвенцияның мәні бойынша кемсіту болып саналмайды.

6-бап. Мүгедек әйелдер

1. Қатысушы мемлекеттер мүгедек әйелдердің және мүгедек қыздардың көптеген кемсітуге ұшырайтынын мойындайды және осыған байланысты олардың адамның барлық құқықтары мен негізгі бостандықтарын толық және тең жүзеге асыруын қамтамасыз ету үшін шаралар қабылдайды.
2. Қатысушы мемлекеттер әйелдердің жан-жақты дамуын, жағдайының жақсаруын және құқықтары мен мүмкіндіктерінің кеңеюін қамтамасыз ету үшін, олардың осы Конвенцияда бекітілген адам құқықтары мен негізгі бостандықтарды жүзеге асыруына немесе іске асыруына кепілдік беру үшін барлық тиісті шараларды қабылдайды.

7-бап. Мүгедек балалар

1. Қатысушы мемлекеттер мүгедек балалардың адамның барлық құқықтары мен негізгі бостандықтарын басқа балалармен тең дәрежеде толық жүзеге асыруын қамтамасыз ету үшін барлық қажетті шараларды қабылдайды.
2. Мүгедек балаларға қатысты барлық іс-қимылдарда бірінші кезекте баланың жоғары мүдделеріне көңіл бөлінеді.
3. Қатысушы мемлекеттер мүгедек балалардың оларды қозғайтын барлық мәселелер бойынша өздерінің басқа балалармен тең дәрежеде олардың жасы мен кәмілеттілігіне сәйкес келетін тиісті салмаққа ие болатын көзқарастарын еркін білдіру және осы құқықты іске асыруға мүгедектігі мен жасына сәйкес келетін көмекті алуға құқығы болуын қамтамасыз етеді.

8-бап. Ағарту-тәрбие жұмысы

1. Қатысушы мемлекеттер:
 - а) жалпы қоғамның, оның ішінде отбасы деңгейінде, мүгедектік мәселелеріндегі ағартушылықты арттыруға және мүгедектердің құқықтары мен қадір-қасиеттерін құрметтеу сезімін нығайтуға;
 - б) өмірдің барлық салаларында мүгедектерге қатысты, оның ішінде жыныстық тиістілігі мен жасы негізінде стереотиптерге, ырымдарға және зиянды ғұрыптарға қарсы күрес жүргізуге;
 - с) мүгедектердің әлеуеті мен үлесін насихаттау үшін тез арада, тиімді және тиісті шаралар қабылдауға міндеттенеді.
2. Осы мақсатта қабылданатын шаралар мыналарды:
 - а) тиімді қоғамдық-ағарту науқанын өрістетуді және жүргізуді, олар мыналарға:
 - I) мүгедектердің құқықтарына түсіністікпен қарауға тәрбиелеуге;
 - II) мүгедектер туралы оң түсініктерді және оларды қоғамның неғұрлым терең түсінуін көтермелеуге;
 - III) мүгедектердің дағдыларын, қадір-қасиеттерін және қабілетін, сондай-ақ олардың жұмыс орны мен еңбек нарығындағы үлесін мойындауға жәрдемдесуге арнауға тиіс;
 - б) білім беру жүйесінің барлық деңгейлерінде, оның ішінде ерте жастан бастап барлық балаларды мүгедектер құқықтарына құрметпен қарауға тәрбиелеуді;
 - с) барлық бұқаралық ақпарат органдарын мүгедектерді осы Конвенцияның мақсатына сәйкес келетіндей етіп бейнелеуге шақыруды;
 - д) мүгедектер мен олардың құқықтарына арналған тәрбиелік-танымдық бағдарламаларды ілгерілетуді қамтиды.

9-бап. Қолжетімділік

1. Мүгедектерге тәуелсіз өмір салтын жүргізу және өмірдің барлық аспектілеріне жан-жақты қатысу мүмкіндігін беру үшін қатысушы мемлекеттер мүгедектердің басқалармен тең дәрежеде табиғи айналасына, көлікке, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар мен жүйелерді қоса алғандағы ақпарат пен байланысқа, сондай-ақ қалалық және ауылдық аудандарда халық үшін ашық немесе ұсынылатын басқа да объектілер мен көрсетілетін қызметтерге қол жеткізуін қамтамасыз ету үшін тиісті шаралар қабылдайды. Қол жеткізуге кедергі жасайтын кедергілер мен тосқауылдарды анықтауды және жоюды қамтитын бұл шаралар, атап айтқанда:

а) мектептерді, тұрғын үйлерді, медициналық мекемелерді және жұмыс орындарын қоса алғанда, ғимараттарға, жолдарға, көлік пен басқа да ішкі және сыртқы объектілерге;

б) ақпараттық, коммуникациялық қызметтерге және электрондық қызметтер мен шұғыл қызметтерді қоса алғанда, басқа да қызметтерге қатысты қолданылуға тиіс.

2. Қатысушы мемлекеттер сондай-ақ:

а) халық үшін ашық немесе ұсынылатын объектілер мен көрсетілетін қызметтерге қолжетімділігін көздейтін ең төменгі стандарттар мен басқарушылық бағдарларын әзірлеу, оларды қолданысқа енгізу және олардың сақталуын бақылау;

б) халық үшін ашық немесе ұсынылатын объектілер мен көрсетілетін қызметтерді ұсынатын жеке кәсіпорындар мүгедектер үшін қолжетімді болудың барлық аспектілерін ескеруін қамтамасыз ету;

с) барлық тартылған тараптар үшін мүгедектер ұшырасатын қолжетімділік проблемалары жөнінде нұсқама беруді ұйымдастыру;

д) халық үшін ашық ғимараттар мен басқа да объектілерді Брайль әліпбиімен жазылған және жеңіл оқылатын және түсінікті нысандағы таңбалармен жабдықтау;

е) халық үшін ашық ғимараттар мен басқа да объектілерге қолжетімділікті жеңілдету үшін көмекшілер мен делдалдардың, оның ішінде жолсеріктердің, оқып берушілердің және кәсіби сурдо аудармашылардың әртүрлі көрсетілетін қызмет түрлерін ұсыну;

ф) мүгедектерге олардың ақпаратқа қол жеткізуін қамтамасыз ететін көмек пен қолдау көрсетудің басқа да тиісті нысандарын дамыту;

ж) мүгедектердің Интернетті қоса алғанда, жаңа ақпараттық-коммуникациялық технологиялар мен жүйелерге қол жеткізуін көтермелеу;

h) бастапқыдан қолжетімді ақпараттық-коммуникациялық технологиялар мен жүйелерді жобалауды, әзірлеуді, жасауды және таратуды осы технологиялар мен жүйелердің қолжетімділігіне ең аз шығынмен қол жеткізілетіндей етіп көтермелеу үшін тиісті шараларды қабылдайды.

10-бап. Өмір сүру құқығы

Қатысушы мемлекеттер әрбір адамның өмір сүруге ажырамас құқығын тағы да растайды және мүгедектердің оны басқалармен тең дәрежеде тиімді жүзеге асыруын қамтамасыз ету үшін қажетті барлық шараларды қабылдайды.

11-бап. Қатерлі жағдайлар мен төтенше гуманитарлық жағдайлар

Қатысушы мемлекеттер халықаралық гуманитарлық құқық пен адам құқықтарының халықаралық құқығын қоса алғанда, халықаралық құқық бойынша өз міндеттемелеріне сәйкес мүгедектерді қарулы қақтығыстарды, төтенше гуманитарлық жағдайларды және дүлей зілзаланы қоса алғанда, қатерлі жағдайларда қорғауды және олардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін қажетті барлық шараларды қабылдайды.

12-бап. Заң алдындағы теңдік

1. Қатысушы мемлекеттер әрбір мүгедек қай жерде болмасын теңдей құқықтық қорғауға құқылы екенін растайды.

2. Қатысушы мемлекеттер мүгедектердің өмірдің барлық аспектілерінде басқалармен теңдей құқық қабілеттілігіне ие екенін мойындайды.

3. Қатысушы мемлекеттер мүгедектерге өздерінің құқық қабілеттіліктерін іске асыруы кезінде талап етілуі мүмкін қолдауға қол жеткізуді ұсыну үшін тиісті шараларды қабылдайды.

4. Қатысушы мемлекеттер құқық қабілеттілігін іске асырумен байланысты барлық шаралардың адам құқықтарының халықаралық құқығына сәйкес асыра пайдалануды болдырмаудың тиісті және тиімді кепілдіктерін көздеуін қамтамасыз етеді. Мұндай кепілдіктер құқық қабілеттілігін іске асырумен байланысты шаралардың адамның құқықтарын, ерік-жігерін және қалауын құрметтеуге бағытталуын, мүдделер қактығысынан және қолайсыз ықпал етуден еркін болуын, осы адамның жағдайларымен мөлшерлес болуын және соған бейімделуін, барынша аз мерзім ішінде қолданылуын және құзыретті, тәуелсіз және бейтарап органның немесе сот инстанциясының жүйелі тексеру жүргізуін қамтамасыз етуге тиіс. Бұл кепілдіктер мұндай шаралардың осы адамның құқықтары мен мүдделерін қозғайтын дәрежесіне мөлшерлес болуға тиіс.

5. Осы баптың ережелерін ескере отырып, қатысушы мемлекеттер мүгедектердің мүлікке ие болу және мұраға алу, өз қаржы істерін басқару, сондай-ақ банк несиесіне, ипотекалық кредиттерге және қаржылық кредиттеудің басқа да нысандарына бірдей қол жеткізуге теңдей құқықтарын қамтамасыз ету үшін барлық тиісті және тиімді шараларды қабылдайды және мүгедектердің өз мүліктерінен өз еркімен айырылып қалмауын қамтамасыз етеді.

13-бап. Сот төрелігіне қол жеткізу

1. Қатысушы мемлекеттер мүгедектердің басқалармен тең дәрежеде, оның ішінде олардың тергеп-тексеру кезені мен алдын ала іс жүргізудің басқа да сатыларын қоса алғанда, заңдық процестің барлық кезеңдерінде өздерінің тікелей және жанама қатысушылардың, оның ішінде куәгерлердің тиімді рөлін атқаруын жеңілдететін процестік және жасына сәйкес келетін түзетулерді көздей отырып, тиімді сот төрелігіне қол жеткізуін қамтамасыз етеді.

2. Мүгедектердің сот төрелігіне тиімді қол жеткізуін қамтамасыз етуге жәрдемдесу үшін қатысушы мемлекеттер сот төрелігін жүзеге асыру саласында, оның ішінде полицияда және пенитенциарлық жүйеде жұмыс істейтін адамдарды тиісті оқытуға ықпал жасайды.

14-бап. Еркіндік және жеке басына қол сұғылмаушылық

1. Қатысушы мемлекеттер мүгедектердің басқалармен теңдей дәрежеде:
а) еркіндік және жеке басына қол сұғылмаушылық құқығын пайдалануын;
б) еркіндігінен заңсыз немесе ерікті түрде айырылмауын және кез келген еркіндігінен айырудың заңға сәйкес болуын, ал мүгедектігінің болуы қандай жағдайда болмасын еркіндігінен айыруға негіз болмауын қамтамасыз етеді.

2. Қатысушы мемлекеттер, егер де қандай да бір рәсімнің негізінде мүгедектер еркіндігінен айырылған болса, оларға басқалармен теңдей дәрежеде адам құқықтарының халықаралық құқығына сәйкес келетін және жүйелі бейімделуді қамтамасыз етуді қоса алғанда, олармен қарым-қатынас осы Конвенцияның мақсаттары мен қағидаттарына сәйкес болуына кепілдіктер берілуін қамтамасыз етеді.

15-бап. Азаптаулардан және қатыгез, адамгершілікке жатпайтын немесе ар-намысты қорлайтын іс-әрекеттер мен жазалау түрлерінен еркін болу

1. Ешкім азаптауларға, қатыгез, адамгершілікке жатпайтын немесе ар-намысты қорлайтын іс-әрекеттер немесе жазалауға тап болмауға тиіс. Атап айтқанда, ешбір адамға оның еркін келісімінсіз медициналық немесе ғылыми тәжірибе жасалмауға тиіс.

2. Қатысушы мемлекеттер мүгедектер басқалармен тең дәрежеде азаптауларға немесе қатыгез, адамгершілікке жатпайтын немесе ар-намысты қорлайтын іс-әрекеттер мен жазалау түрлеріне ұшырамауы үшін барлық тиімді заңнамалық, әкімшілік, соттық немесе өзге де шараларды қабылдайды.

16-бап. Қанаудан, зорлықтан және қорлаудан еркіндік